

Jan Holzer

Centrum, peryferie, pogranicze

Pogranicze. Polish Borderland Studies 1/1, 72

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Centrum, peryferie, pogranicze

Jan Holzer¹

Link do artykułu:

http://pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/nr1/holzer_nr1.pdf

Standard cytowania (APA):

Holzer, J. (2013). Centrum, peryferie, pogranicze. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, nr 1, s. 72.

Moje wstępne pytanie brzmi: na ile kategoria „pogranicza” jest użyteczna w standardowej analizie politologicznej, w kontekście istnienia kategorii centrum-peryferie? Czy terminy te wykazują jakieś braki definicyjne? Na to pytanie odpowiedziałbym, że teoria podziału na centrum-peryferie jest wyczerpująca, tym samym kategoria pogranicza powinna pozostawać na marginesie analizy politologicznej. W końcu mojego komentarza jednak trochę relatywizuję tę opinię.

Problem teorii centrum-peryferie Immanuela Wallersteina, która powstała w ramach teorii stosunków międzynarodowych, związany jest z tym, iż centrum definiowane jest jako uprzywilejowana część konkretnego terytorium, która kontroluje i uzależnia od siebie peryferia (nawet jeśli samo centrum jest zależne od dóbr, źródłem których są peryferia). Peryferia rozumiane są jako terytoria podporządkowane władzy centrum, którego wartości i funkcje wyznaczają rozumienie wartości i funkcji peryferii.

Terminy te są ważne nie tylko dla stosunków międzynarodowych, ale i dla nauk politycznych (warto wspomnieć np. Steina Rokkana). W świecie zdominowanym przez trendy globalizacji i lokalności, państwo narodowe, jako podstawowy typ systemu politycznego znajduje się pod niemałym naciskiem procesów, których kluczowe znaczenie – w kontekście politologicznym – polega na zmianie rozumienia terminu „granica”. Jest to kategoria podstawowa dla analizy politologicznej, bez niej sens tracą inne kategorie, takie jak system i reżim. Bez granic nie byłoby też rzecz jasna centrów i peryferii; a także pograniczy.

Ta końcowa uwaga oznacza, że kategoria „pogranicza” może być moim zdaniem kategorią perspektywiczną i ma szansę na ugruntowanie swojej pozycji w terminologii nauk politycznych. Potrzebna jest jednak jej konceptualizacja (np. jako nowych semi-peryferii, zawsze szukających możliwości do przeistoczenia się w nowe centrum, którego cech jeszcze nie posiadają). Przede wszystkim jednak najistotniejsze dziś, nie po raz pierwszy, jest pytanie o granice.

¹ Prof. dr hab. Jan Holzer: pracownik Zakładu Teorii Polityki i Metodologii Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Masaryka w Brnie.